

Egy nagy magyar vadász története Gyorgyevics Tamás: *Széchenyi Zsigmond élete*, Amicus Kiadó, 2018.

A 2018. év legjelentősebb hazai afrikanisztikai meglepetése kétségtelenül Gyorgyevics Tamás kötete, amely több mint 400 oldalon mutatja be az évtizedek óta kultikus tisztelettel övezett nagy magyar vadász, Széchenyi Zsigmond életútját és tevékenységét.

Az igényes kiállítású, elegáns kötet teljes egészében feltárja a nevezetes Széchenyi családból közénk érkezett Zsigmond, Antal, Dénes, Károly és Mária kapcsán mindazt, amit róla és munkásságáról tudni érdemes. A családnak a 13-14. századra visszanyúló és dióhéjban összefoglalt történetét követően a szülők, Széchenyi Viktor és Karoline Maria von Ledebur-Wicheln grófnő bemutatásáig, illetve 1898-ig, a jeles csecsemő világra jöttéig érkezünk el az élénk stílusú leírás sodrában. Ezt követően a szerző, hála a gazdagon fennmaradt írásos és fotódokumentumoknak, részletesen ismerteti a gyermekkor és az iskolás évek (1905–1915) eseményeit, amelyeket a családtagok és rokonok során felvillantása keresztez.

A következőkben az első világháború éveiről esik szó, amikor hősünk frontszolgálatot lát el, de előtte nyáron már vadászaton vesz részt: első szarvasának emlékére (1915. szept. 22.) 2001-ben emlékkövet is állítanak a helyszínen. Majd részt vesz a háborús harcokban, közben leég otthon egy barakkjuk, benne ég első vadásznaplója, amely az életrajz szerzője szerint azt a naplóműfajt előlegezi meg, amely későbbi írásműveit is jellemzi. Az 1919-ig tartó korszak eseményeit többek között számos fennmaradt levele, másrészt apja aprólékosan vezetett naplója alapján lehet rekonstruálni.

A következő években két német egyetemen is (utóbb a stuttgarti Hohenheim egyetem gyakorlatiasabb ismereteket nyújtó mezőgazdasági akadémiáján) tanul barátjával, gróf Zichy Pállal együtt. Döry Hugó birtokán a gazdálkodás gyakorlati megismerése címén többnyire inkább vadászaton vesz részt. 1923-ban London mellett Cambridge-be is eljut, de legendának számít (amelyet maga is terjeszt), hogy az oxfordi és a cambridge-i egyetemen tanult volna.

1923 őszén gazdálkodni kezd Kőröshegyen, közben különféle helyekre utazik el újabb vadászatokra. 1925-ben ismerkedik meg Fekete Istvánnal, aki egyszerű gazdatiszt akkoriban. Barátság közöttük csak

tíz évvel később szövődik, amikor már mindketten sikeres írók. Gazdasága ugyanakkor veszteséges, apjától vett kölcsönökkel tudja csak fenntartani.

1927 januárjában Szombathelyen összetalálkozik Almásy Lászlóval, akivel szudáni utat terveznek. Az első afrikai út végül is megvalósul, Széchenyi hatvan vadat lő, és májusban már ismét Magyarország tartózkodik.

Következő afrikai útjára 1928. október 18-án indul, ennek nyomán születik a *Csui!...* című nagysikerű könyve 1930-ban. A társaság tagjai: Horthy István és Horthy Jenő, Kittenberger Kálmán, Károlyi István és persze Széchenyi. Nairobiban a társaság kettéválik, Széchenyi és Károlyi Kenyába mennek vadászni.

Az életrajz szerzője folyamatosan idéz az eredeti kéziratokból, mégpedig olyan részleteket, amelyek a kiadott változatban nem szerepelnek. Fontos kritikai megjegyzések sora is következik e kihagyott részekkel kapcsolatban, amelyek a háború előtti és a Kádár-korszakbeli kiadások különbségeit tárják fel, és amelyek részben a szerzői önkontrollnak, részben a szerző politikai okoknál fogva kényeszerű átírásainak, illetve bizonyos kiadói húzásoknak a következményei.

Gyorgyevics könyvének figyelemre méltó része az, amikor leírja, hogyan keletkezik a nevezetes naplóban (*Csui!...*) a Széchenyi négy hónapon át elválaszthatatlan fekete kísérijével, Ndolo-val kapcsolatos megjelenítésekből Lengyel József „osztályharcos” kisregénye, amelyben az öntudatra ébredt afrikait Ndolo, az osztályellenségeket viszont a két gróf jeleníti meg. Az eset, mondhatni, irodalomtörténeti jelentőségű következményeit (cikkek, reagálások, későbbi mosakodások) különösen érzékletes módon tárja elénk az életrajz szerzője.

Az időről időre zilált anyagi helyzetű, 1931-ben átmenetileg idegi bántalmakkal is küszködő Széchenyi számára összel szerencsés fordulat következik be. A kairói királyi ház tagja, a dúsgazdag Youssouf Kamal herceg Magyarországon lesz egy birtok vadászati bérlője, megismerkedésüket követően utóbb afrikai utakon is társakká válnak. Két vadászati expedíció is zajlik a következő években, de ezek eredeti naplói mindmáig nem kerültek elő. A kalandokat és az eredményeket így csak az *Elefántország* című, a két afrikai utat felidéző könyvből (1934) ismerhetjük meg. E könyv kapcsán említi Gyorgyevics, milyen

gazdag, többezres fotóanyag keletkezett ezeken az utakon, amely szerencsére átvészelte a háborút.

1935-ben újra Afrikába indul Széchenyi, ezúttal a saját költségére, de két társsal, Almásy Lászlóval és Horthy Jenővel, így a pénzügyi problémák nem okozhatnak akadályt. A kéthónapos sivatagi expedícióból keletkezik a *Hengergő homok* c. útinapló (1936).

Széchenyi afrikai útjainak sora ezután jó időre lezárul. A háború előtt még két nevezetes vadászútra kerül sor, Alaszkába és Indiába. Mindkettőről ugyancsak nagyszerű könyv is születik. Az *Alaszkában vadásztam* (1937) megfesti a szerencsés és eredményes vadászatok mellett a rendkívül kezdetleges körülményeket is. A *Nahar. Indiai vadásznapló* két kötetben jelent meg (1940, 1941), amely viszont jóval több, mint útinapló. A könyvben nemcsak a vadászatok, hanem a sokarcú India képe is az olvasó szeme elé tárul, a hatalmas ország minden szépségével és szennyével.

A háború idején, főleg az első években, mintha mi sem történt volna, erdélyi és más magyarországi vadászatok következnek. A világháború, illetve annak végén Budapest ostroma viszont az akkor még csak 47 éves Széchenyi Zsigmond pályafutását derékba töri. 1945 után ugyanis tíz év mellőzés következik, jöllehet 1848-ig – néha különös szerencsével – egyszer-egyszer van még módja arra, hogy vadásszon. Egy ideig a Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek alkalmazottja, 1949-től 1956-ig azonban teljes hallgatás veszi körül. 1951-ben kitelepítik, sőt, 1952-1953-ban be is börtönzik, indoklás nélkül.

1954-től megindul az enyhülés. Az akkor Balatongyörökön élő vadászíró helyzete azonban csak 1956 után változik meg gyökeresen (Budapestre pedig 1959-ben áll módjában visszaköltöznie). Könyveit újra kezdik kiadni, bár sok esetben átszerkesztve a kor ideológiájának jegyében. Ugyanakkor az a művelődéstörténeti tragédia, amely során egy '56-os belövés miatt elpusztul a Nemzeti Múzeum Afrika-gyűjteménye a Széchenyi által adományozott trófeákkal együtt, teremti meg a lehetőségét hősünk utolsó afrikai útjának. Az akkori vadászban érdekelt pártkorifeusok fejében születik meg az ötlet, hogy az Afrika-gyűjteményt pótolni kellene. És mivel 1958 januárjában Kittenberger Kálmán meghalt, csak Széchenyi Zsigmond jöhetett szóba mint Afrikában járatos, kapcsolatokkal is rendelkező szakértő. A Dénes István alezredes vezette kiutazás (erről az utazásról ő is megjelentetett egy kötetet) ad élményanyagot

a napjainkban is kultikus tisztelettel körülvett naplóíró utolsó afrikai könyvéhez.

A poszthumusz műként napvilágot látott mű, a *Denaturált Afrika. Feleségemmel a fekete földrészen* (1968) egyedülálló alkotás. Egyrészt azért, mivel szerzője különös erővel képes érzékeltetni, miképpen változott meg, lett denaturálttá, természetellenessé az általa évtizedekkel korábban megismert és még eredetiségében pompázó Afrika vadparadicsoma a turistaözönnel, szafarikkal beborított állapotában. Másrészt e könyvének számos részlete hívja fel a figyelmünket arra, hogy a vadászutazók könyvei, útinaplói, beszámolóit milyen sok információval szolgálhatnak általában is azokról a népekről és kultúrákról, amelyek a vadászírók által meglátogatott helyszíneken találhatóak. És hogy ezeknek a „kitéréseknek” a számbavétele nemhogy csökkentené, de éppen felértékelheti a vadászati (szak)irodalmat.

Gyorgyevics Tamás az eddigi legteljesebb Széchenyi-életrajzzal ajándékozta meg a hazai olvasótábor: az előbbieken adott vázlatos leírások, kiemlések anélkül, hogy azokat idézetekkel tarkítottuk volna, következetesen az ő szövege alapján kerekedtek ki ismertetésünkben. Tény viszont, hogy erre (már a vadászírók és így Széchenyi általános, nép- és kultúraleíró részleteinek feltárására), vagyis az egyébként az egész vadászati szakirodalomban hiányzó lehetőségre ő sem figyelt fel. Talán egyetlen helyen érez rá a számbavétel eme lehetséges útjára, amikor azt idézi Széchenyi indiai útja, indiai könyve kapcsán, hogy: „És végre találkozik vágyai Indiájával, az elképzelt Indiával. A bikaniri díszlakoma vendég maharadzsái ezen az estén hagyományos öltözetüket viselik: »Csupa nagymogul ül itt ma este: Akbárok, Shabdzebánok... Évszázadok vagy tán ezredek terjedelme semmivé zsugorodik, ezeregyéjszakai varázs szállja meg a termet. Rég letűnt idők minden dicsősége megelevenedik a hosszú asztal körül falatozó álmalakokban, kiknek turbánján apróra vágott szivárványként tündöklök az ékszer...«”

A kötetet a további kutatásokhoz is jól használható, értékes dokumentáció egészíti ki: a Széchenyi magyar és idegen nyelvű könyveinek első kiadásait magába foglaló jegyzék mellett a szobrok, érmek, emléktáblák, emlékszobák, emlékhelyek, kiállítások, filmek, Széchenyi nevét viselő intézmények és megemlékezések listái is helyet kapnak benne. A dokumentációt a felhasznált szakirodalom gazdag anyagú bibliográfiája zárja.

Biernaczky Szilárd